

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัย ได้ศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๘ รูป/คน สนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๑ รูป/คน ส่วนงานวิจัยเชิงปริมาณได้ศึกษาเชิงสำรวจข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนาคือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณเสร็จสมบูรณ์แล้ว จึงได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (๑) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป และปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๓) เพื่อศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ปัญหาอุปสรรคการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นลักษณะตั้งรับคือการสอนการแสดงธรรมในวันพระ และกิจกรรมทางศาสนาอยู่ในวัดเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันโลกอยู่ในยุคของการแข่งขัน พระสงฆ์จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบเชิงรับไม่ได้ ต้องมีเชิงรุกด้วย วิธีการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้แพร่หลายเป็นที่รู้จักของประชาชน ก็คือวิธีการบริหารทรัพยากรทั้งปวงทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการเผยแผ่ รวมทั้งวิธีการจัดการเผยแผ่ในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วยการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมเป็นต้นให้มีความเหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทให้พระสงฆ์ทำการปวารณา คือ การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งกันและกันได้ ในเทศกาลวันวิสาขบูชา เหมือนกับการชุมนุมทรัพย์โดยไม่มีการโกรธเคืองกันและกัน เพื่อประโยชน์ส่งเสริมให้คณะสงฆ์จัดการบริหารศาสนกิจให้ไปตามพระธรรมวินัย และกฎระเบียบ แบบแผนประเพณีที่ได้เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาตามลำดับวงศ์

๑. การบริหารบุคลากรเพื่อการเผยแผ่ ปัญหาอุปสรรคการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ มีขั้นตอนการทำงานไม่เป็นทีมงาน ขาดผู้นำในการทำงานเผยแผ่อย่างจริงจัง เสียสละเพื่องานเผยแผ่ พระสังฆาธิการผู้มีฉันทะในการทำงานเผยแผ่มีอยู่ในวงจำกัด ส่งผลให้การทำงานไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งที่ผ่านมาเผยแผ่ธรรมะการขาดแคลนพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อสังคมชุมชนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตชนบทแล้วแทบจะหาพระสังฆาธิการผู้เสียสละทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมะยากมากขึ้น เพราะว่า จำนวนพระภิกษุ สามเณรได้ลดลงเรื่อยๆ เนื่องมาจากระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ส่งผลให้ผู้คนลดลง เพราะค่านิยมทางวัตถุ เทคโนโลยี การสื่อสารทันสมัยเข้ามาแทรกแซงค่านิยมทางวัฒนธรรมใหม่เข้ามาทดแทน การสื่อสารจัดว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ นอกเหนือจากปัจจัยสี่ที่เป็นความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคเป็นต้น แม้การสื่อสารจะไม่ได้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นความตายของมนุษย์ เหมือนปัจจัยสี่ข้างต้น แต่การที่จะได้มาซึ่งปัจจัยสี่ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญ ดังนั้น มนุษย์จึงใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตน การสื่อสารจึงเป็นพื้นฐานของการติดต่อระหว่างมนุษย์ ยิ่งสังคมมีความสลับซับซ้อนมากเพียงใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเพียงนั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และสังคมที่สับสนก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและความไม่แน่นอนแก่สมาชิกในสังคม ย่อมต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากนั้น การเผยแผ่ธรรมะจำเป็นต้องมีทีมงานที่ชัดเจน ถ้าไม่เช่นนั้นแล้ว การเผยแผ่ธรรมะก็ไม่ประสบความสำเร็จได้ตามเป้าหมาย

๒. การบริหารทุนทรัพย์เพื่อการเผยแผ่ ปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ คือยังไม่มีกรวิจัยประเมินผลการเผยแผ่ธรรมะเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละกลุ่มเป้าหมาย มีการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ มีการใช้สื่อมวลชนในการเผยแผ่ธรรมะในปริมาณที่น้อยมาก ขาดการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย ส่งผลให้ขาดผู้ให้การสนับสนุนทุนทรัพย์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการเผยแผ่พระของพระสังฆาธิการ นอกจากเทคนิคและวิธีการเผยแผ่แล้ว สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น ลมฟ้าอากาศ วิถีดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น อุตสาหกรรม การศึกษา ความเชื่อ ทศนคติ จารีต วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่งานทางพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พระสังฆาธิการผู้เผยแผ่นอกจากปฏิบัติปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยแล้ว จำเป็นที่จะต้องมีความชำนาญและความสามารถในการสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ฟังที่ได้พบและได้เห็น ปัญหาการสื่อสารของพระสังฆาธิการ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้คนปัจจุบันเหินห่างจากศาสนา เพราะพระสงฆ์ทำหน้าที่ในการส่งสารคือแสดงธรรม ขาดหลักการวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสมตามหลักการของการสื่อสาร ขาดความรู้และ

ประสบการณ์ในการสื่อสารกับประชาชน ไม่มีเทคนิคที่ทันสมัยในการพูด ยึดถือตามแบบประเพณีดั้งเดิม ไม่มีการประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับสังคมของคนปัจจุบัน จึงเป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจต่อวัดและพระสงฆ์เท่าที่ควร

๓. การบริหารวัสดุอุปกรณ์เพื่อการเผยแผ่ ปัญหาอุปสรรคการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ปัจจุบันเน้นรูปแบบการเทศน์หรือการบรรยายธรรมภาคทฤษฎีเป็นหลัก แต่ไม่มีภาคปฏิบัติหรือจัดกิจกรรมต่อเนื่องที่เป็นรูปธรรม ทำให้การเผยแผ่ธรรมเข้าไม่ถึงจิตใจของผู้ฟัง ส่วนวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้งานเพื่อการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีอยู่สมบูรณ์ ทั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องกระจายเสียง สื่อการสอนเป็นต้นมีพร้อมใช้งาน แต่ไม่มีบุคลากรพระสังฆาธิการผู้มารับผิดชอบดูแลการเผยแผ่อย่างเป็นทีมงาน เพื่อศาสนาอย่างจริงจัง พระสังฆาธิการมีหน้าที่ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยงานพระธรรมทูต พระธรรมจาริก พระวิปัสสนาจารย์ สำนักปฏิบัติธรรม หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ดีก็ต่อเมื่อพระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้อย่างนั้น ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตนไม่ติดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

๔. การบริหารวิธีการจัดการเพื่อการเผยแผ่ ปัญหาอุปสรรควิธีการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการ ไม่มีการกำหนดหัวข้อธรรมะที่เหมาะสมกับระดับของผู้ฟัง ไม่มีการศึกษาหัวข้อธรรมะอย่างถ่องแท้ก่อนนำไปเผยแผ่ นอกจากนี้ พระสังฆาธิการไม่ได้มีการฝึกการผลิต การใช้เทคโนโลยี สื่อการสอน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจึงมุ่งใช้แต่สื่อธรรมะ สื่อบุคคลเป็นหลัก ทำให้การเผยแผ่ธรรมะกระทำได้ในขอบเขตจำกัด ไม่สามารถชี้แจงให้เห็นชัดรายละเอียดธรรมะแบบเชิงปริมาณและเชิงลึกได้ตามผู้ฟังต้องการ พระสังฆาธิการมีหน้าที่ทำงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยงานพระธรรมทูต พระธรรมจาริก พระธรรมกถึก พระวิปัสสนาจารย์ หน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล ทั้งนี้การเผยแผ่ธรรมะจะได้ผลดีหรือไม่ก็ต่อเมื่อพระสงฆ์ไม่เห็นแก่ความมั่งง่าย ติความพระธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชนเกินไป ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจวาสนา ประสานความเข้าใจให้ผิดเพี้ยน หลงอยู่ในความเชื่อผิดๆ เพราะอำนาจโลภะ โทสะ และโมหะเข้าครอบงำจิตใจ

๕.๑.๒ หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประยุกต์ใช้พุทธลีลาการสอน ๔ เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ พระพุทธเจ้า ทรงสอบสวนและทดลองให้ประจักษ์ด้วยพระองค์เอง พร้อมกันนั้นก็ทรงใช้พระปัญญาไตรตรองในช่วงที่ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยานั้น พระองค์ทรงได้ยินคนตีดพินทำให้ทรงตระหนักในทันทีว่าทรงประพาสพระองค์อุปมาดังสายพินที่ถูกขึงให้ตึงเกินไป ถ้าขึงให้มีความพอดีก็จะตึงเป็นเสียงไพเราะได้ตามต้องการ

หากต้องการปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ก็ต้องปฏิบัติให้พอดีอยู่ในทางสายกลางไม่ย่อหย่อนหรือเข้มงวดจนเกินไป ทรรศนะในมิติแห่งเศรษฐศาสตร์ว่า การประกันคุณภาพมี ๔ อย่าง เรียกว่าปัจจัย ๔ ในการที่พวกเราจะเทศน์จะสอนแต่ละครั้ง จะต้อง มี ๔ ขั้นตอนด้วยกัน ถ้าท่านรับประกันกระบวนการใน ๔ ขั้นตอนนี้ ดูตัวอย่างครบบถ้วน การเทศน์การสอนธรรมะของท่านจะมีคุณภาพ เป็นที่น่าเชื่อถือต้องมีปัจจัย ๔ อย่าง คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึงตัวป้อน เวลาท่านไปสอนธรรม ท่านต้องมีธรรมเป็นตัวป้อน ขอเปรียบเทียบกับการผลิตสับปะรดกระป๋องที่เราส่งไปขายต่างประเทศ ตัวป้อนของโรงงานสับปะรดก็คือเงินที่ลงทุนไป คนงาน และก็ผลสับปะรดที่ลงทุนไปซื้อมาป้อนเข้าไปในโรงงาน มันก็จะไปเข้าในกระบวนการผลิต ปัจจัยกระบวนการ (Process) พอผลสับปะรดมาถึงโรงงาน ฝ่ายปอกก็ปอก ฝ่ายล้างก็ล้าง ฝ่ายสับก็สับ ฝ่ายบรรจุกระป๋องก็ใส่ลงกระป๋อง แล้วก็ปิดกระป๋อง ผลผลิตออกมา เช่น จะให้หวานเท่าไร แล้วก็ไม่เสีย ไม่เน่า แล้วก็สับปะรดสวยทุกชิ้น เรียกว่าผลผลิต ปัจจัยผลผลิต (Output) มีแบรนด์เนมดี มีตรา มียี่ห้อ คนเห็นแล้วอยากซื้อ หีบห่อสวย ลูกค้าชื่นชอบ แพ่งเท่าไรก็ซื้อ ยี่ห้อเมดอินไทยแลนด์ พูดจากปากต่อปาก ราคาสินค้าก็ขึ้น นี่เรียกว่าผลกระทบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปัจจัยนำเข้ก็คือความรู้ที่เราเตรียมไปเทศน์ไปสอน เราอ่านหนังสือมาก็เล่ม เราอ่านมากฟังมาก ตีความธรรมะ เราเตรียมข้อมูลและวางลำดับการนำเสนอ ปัจจัยกระบวนการ ก็คือ วิธีการนำเสนอ วิธีการเทศน์ วิธีการเผยแผ่ มีสื่อมีอุปกรณ์ผลผลิตที่ออกมา ก็คือคนฟัง อยู่ฟังจนจบรายการและได้อะไรติดใจกลับไป ปัจจัยผลกระทบ (Impact) ผลกระทบที่ตามมาคือจากปากต่อปากพูดถึงเราว่าเทศน์ดีเหลือเกิน กันท์เทศน์เพิ่ม มีชื่อเสียง ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตามคำสอนได้ มีการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดี เหล่านี้ก็จัดเป็นผลกระทบ

พระพุทธเจ้าทรง เชื่อมั่นในคำพูดที่เปล่งออกมาว่า สามารถทำให้คนเกิดความเชื่อมั่นถึงขั้นเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ ยอมรับค่านิยมใหม่ได้ แสวงหาเป้าหมายใหม่ได้ ในยุคที่ศาสดาเจ้าลัทธิทั้งหลายหันไปใช้ฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ ดึงดูดคนมาเป็นสาวก พระพุทธเจ้าทรงยึดปาฏิหาริย์เพียงอย่างเดียว นั่นก็คือปาฏิหาริย์แห่งการสั่งสอนอนุสาสนีปาฏิหาริย์ และผลแห่งอนุสาสนีปาฏิหาริย์ คือผู้ฟังจะเกิดแรงบันดาลใจทำให้เกิดผลดี ๔ อย่าง คือสันติสนา คำสอนทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน (Clear) สมารถพบ คำสอนทำให้เกิดความตั้งใจสมาทานปฏิบัติตาม (Convert) สมุตเตสนา คำสอนทำให้เกิดความองอาจกล้าหาญ (Courage) สัมปหังสนา คำสอนทำให้จิตใจเกิดความร่าเริงแจ่มใส (Comfort) เหล่านี้เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนพระสาวกผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ให้ปฏิบัติตาม ย่อมทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ฟังได้อย่างเต็มที่สมตามวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ธรรมได้ โดยง่าย ดังตัวอย่างธรรมที่พระองค์ตรัสไว้ เน้นไปที่บุคคลผู้รับฟังคือว่าภิกษุผู้เผยแผ่ต้องคาดหวังให้ผู้ฟังได้รับผล ๕ ประการ จากการรับฟัง คือผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ไม่เคยฟัง สิ่งใดได้เคยฟังแล้วแต่ไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด บรรเทาความสงสัยที่มีเสียได้ ทำความเห็นให้ถูกต้องได้ จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

ทฤษฎีการจัดการเพื่อศึกษาศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการวางแผน (Planning) หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึงภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึงหน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา การประสานงาน (Coordinating) หมายถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้ การควบคุม (Controlling) หมายถึงภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

ทฤษฎีการสื่อสารแสดงให้เห็นองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสาร องค์ประกอบที่สำคัญในกระบวนการสื่อสารมี ๔ คือผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) นิยมเรียกกันแพร่หลายทั่วไปตามอักษรย่อว่า S-M-C-R องค์ประกอบทั้ง ๔ อย่างต่างก็มีส่วนช่วยให้การสื่อสารได้ผลสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๕.๑.๓ การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี

การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสวัด เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด มีภาระหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อบรมพระภิกษุสามเณรให้มีสมณสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยาบรรณตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างที่ดีของสังคม ซึ่งภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการผู้บริหารมีความสัมพันธ์ สอดคล้องกับกระบวนการบริหารงานขององค์การอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ นอกจากนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยการพยายามใช้ทรัพยากรทั้งปวงทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการจัดการ รวมทั้งหลักการ กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎเกณฑ์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับการบริหาร เพื่อบรรลุผลตามเป้าหมายได้ฉับไวด การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นไปฉับไวนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้นพระสังฆาธิการ ควรจะมีการประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความสอดคล้องกับนโยบายการบริหารงานด้านการเผยแผ่ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชน สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๑. การวางแผน พระสังฆาธิการควรจะต้องมีการวางแผนพัฒนาบุคลากรไปเรื่อยๆ ต้องมีการศึกษาทั้งทางโลกที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการเผยแผ่ เน้นให้ความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึง และการพัฒนาบุคลากรด้วยหลักการที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันการบริหารจัดการระดับแรกต้องมีผู้นำหรือผู้บริหาร พระสังฆาธิการต้องมีความรู้ ต้องมีคุณธรรม ต้องวางแผนงานเป็น จัดบุคลากรที่มีความรู้

ความถนัดในการวางแผน และติดตามผลงาน รายงานผล นำเสนอ ให้ความรู้ ให้ความเข้าใจ ความชัดเจน ในหน้าที่ที่จะให้ทำ สอบถามความรู้ ทดสอบความสามารถ ถามความเข้าใจ ความพร้อม ถือคติฉบับพลัน ทันทิ มีประสิทธิภาพ การวางแผนการบริหารทรัพยากรสมบัติทุกชิ้นต้องช่วยกันบำรุงรักษา ดูแลทั้งผ้าไตรจีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นต้น ทรัพยากรทั้งปวง จัดเป็นของสงฆ์ วัสดุอุปกรณ์เหล่านี้พระสังฆาธิการจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และให้เป็นไปตามกฎกระทรวง นอกจากนั้น การจัดการของวัดก็มิงาน ทำหลายอย่าง เช่น การทำวัตรสวดมนต์ การทำความสะอาดวัด ก็ให้พระภิกษุ สามเณร แม่ชี ช่วยกัน ดูแลรักษา ฆราวาสก็ควรจะมาช่วยกันดูแลรักษาเช่นเดียวกัน บางทีก็มีคนมาถือบวช ก็เข้ามาช่วยปิด กวาด เช็ดถูกุฏิสงฆ์ เสนาสนะให้เรียบร้อย สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการวางแผน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. การจัดการ พระสังฆาธิการควรจะต้องดำเนินการเน้นการปฏิบัติตามโครงสร้างของ วัด เพราะว่าวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นแหล่งเผยแผ่ พระภิกษุควรจะต้อง อยู่ในศีลาจารวัตรคือวัตรที่ควรประพฤติอันดีงาม ตามกฎระเบียบวินัย คฤหัสถ์อยู่ในโอวาทจารีต ประเพณีที่ดีงาม ควรจะมีการอบรมบุคลากรเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถอธิบายหลักธรรมใน พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง นอกจากนั้น การจัดการด้านศาสนธรรมควรส่งเสริมการศึกษา ศาสนธรรมให้แก่บุคลากรทั้งพระภิกษุ สามเณร แม่ชี และอุบาสก อุบาสิกา ตลอดทั้งญาติโยม ทั้งหลายตั้งหมั่นศึกษาพระปริยัติธรรม ให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมด้วยความเคารพ จนบังเกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้เข้าใจและเชื่อมั่นในอานุภาพแห่งพระธรรมด้วยตนเอง สามารถ แนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้รู้และเข้าใจตามที่ตนเองได้ปฏิบัติมา ทั้งส่วนของคณฤชและวิปัสสนาธุระ สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการจัดการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการ บริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓. การสั่งการ พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสมีหน้าที่บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครอง และสอดส่องให้บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่มีที่อยู่หรือพำนัก อาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติ ตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรม สั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความ สะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลเป็นต้น นอกจากนั้น ยังต้องส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ศึกษาปฏิบัติตาม เช่น การจัดการสอนสมถกรรมฐาน และวิปัสสนา กรรมฐานเป็นต้น การจัดการศาสนบุคคลของพระสังฆาธิการ ถือได้ว่ามีความจำเป็นเพราะบุคคลเป็นผู้ทำให้เกิดปัจจัยอย่างอื่น จึงต้องมีกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน โดยยึดหลักของพระธรรมวินัยเป็น เกณฑ์ พร้อมทั้งต้องประพฤติในสิ่งที่ไม่ขัดแย้งกับกฎหมายบ้านเมืองและขนบธรรมเนียม ผู้มีหน้าที่จึง

ต้องหมั่นอบรมสั่งสอนให้มีความรู้ความเข้าใจต่อหลักพระธรรมวินัย ตลอดจนข้อวัตรปฏิบัติที่ถูกต้อง และคอยดูแลเอาใจใส่ต่อกัน ในขณะเดียวกันกฎระเบียบแบบแผน ก็มีอยู่ในเรื่องการศึกษาศาสนา พิธีกรรม ปีหนึ่งควรจะมีการประชุมคณะกรรมการ ไวยาวัจกร เพื่อมารับรู้ว่าปีหนึ่งวัดได้ทำกิจกรรมอะไรไปบ้าง เพื่อให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมในการเสนอภูมิความรู้ความสามารถ สำหรับผลการ ศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการสั่งการ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔. การประสานงาน การอำนวยความสะดวกของพระสังฆาธิการเพื่อให้เป็นไปอย่าง ถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งจัดพิธีกรที่มีความรู้ความสามารถถวายการศึกษาด้านศาสนาพิธีให้บุคลากร ได้รู้วิธีการทำงาน เมื่อบุคลากร พระภิกษุ สามเณรได้เรียนรู้หลักปฏิบัติให้ถูกต้องแล้ว ก็จะเป็นการ แบ่งเบาภาระงาน บุคลากรทุกรูปได้ปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เน้นความถูกต้องตามพิธีกรรมทั้ง ราชพิธีและประเพณีต้องให้สอดคล้องกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนั้น พิธีกรรมทางศาสนา สนับสนุนส่งเสริม อารังรักษา ศาสนพิธีที่ดั่งงาม ตามความเชื่อ ที่ปฏิบัติกันมามิได้ขาดสาย โดยยึดหลัก ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อยู่ในหลักธรรมเชื่อถือเรื่องกรรมดีกรรมชั่ว พิธีเรียบง่าย พร้อมทั้งทำ ตามจารีตประเพณี ตามหลักพุทธศาสนา ตลอดจนปรับปรุงขั้นตอนพิธีการให้เข้ากับยุคปัจจุบัน สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการประสานงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการ บริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕. การควบคุม พระสังฆาธิการควรจะทำกับดูแลควบคุมการเผยแผ่อย่างถูกต้องตาม กฎระเบียบ ด้วยวิธีการบริหารเชิงพุทธ หมายถึงความสามารถของผู้บริหารในการนำทรัพยากรบุคคล ทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ ข้อมูลเอกสารการสื่อสาร มาบูรณาการบริหารงานทั้งปวง เพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก และการควบคุมเป็นต้น ควรจะให้การอบรมสั่งสอนพระภิกษุ สามเณร ให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาเถรสมาคม ให้การจัด การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งนักธรรม บาลี ฝึกการปฏิบัติธรรม มุ่งเน้นสมถกรรมฐาน และวิปัสสนา กรรมฐาน อบรมให้รู้จักการดูแลรักษาสมบัติศาสนาภายในวัด ให้ได้โอกาสเข้าอบรมโครงการความรู้ ต่างๆ ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่พระภิกษุ สามเณร เช่น การศึกษา การทำงาน มอบตำแหน่ง อำนาจ หน้าที่ให้เหมาะสม และยุติธรรม การมีส่วนร่วม ในการวางแผนการบริหารจัดการร่วมกัน หรือมีความรับผิดชอบร่วมกัน นอกจากนั้น พระสังฆาธิการควร จะประชุมทั้งพระสงฆ์ สามเณร แม่ชี บุคลากร เจ้าหน้าที่ ชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดให้รับทราบ รับรู้ข้อมูลต่างๆ ว่าวัดมีใครบ้าง ที่มีความรู้ ความสามารถ ถนัดในเรื่องอะไร มีประสบการณ์ใหม่ เคยทำอะไรมาก่อนๆ เข้ามาบวช หรือเข้ามาอยู่วัด แล้วค่อยวางแผน จัดรูปแบบ แบบแผน จัดตั้ง พระสงฆ์ สามเณร แม่ชี บุคลากร เจ้าหน้าที่ ประจำตำแหน่งให้ชัดเจน เป็นรูปธรรม สามารถ

ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ มีประสิทธิภาพในการทำงาน รวดเร็ว ทันใจ ไม่มีปัญหาหรือลดปัญหาลงได้บ้าง ถึงจะมีบุคลากรน้อยก็ไม่ปัญหาอยู่ที่การฝึกฝนเรียนรู้ หาประสบการณ์เพิ่มอยู่เสมอ ด้านศาสนบุคคลจะมีประสิทธิภาพในการทำงาน สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านการควบคุมพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลาการสอน พระพุทธเจ้า ทรงสั่งสอนประชาชนให้ผู้ฟังจะเกิดแรงบันดาลใจทำให้เกิดผลดี ๔ อย่าง คือ สันติสนา คำสอนทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน (Clear) สมาทปนา คำสอนทำให้เกิดความตั้งใจสมาทานปฏิบัติ ตาม (Convert) สมุตเตชนา คำสอนทำให้เกิดความองอาจกล้าหาญ (Courage) สัมปหังสนา คำสอนทำให้จิตใจเกิดความร่าเริงแจ่มใส (Comfort) พระสังฆาธิการสามารถที่จะถือเป็นหลักการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธลีลาการสอนได้ทั้งอนุโลมและปฏิโลม สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลาการสอนพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๑. สันติสนา พระสังฆาธิการต้องมีสันติสนา หมายถึงมีความรู้ความสามารถ อธิบายขั้นตอนของการเผยแผ่ได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้งเพื่อให้การเผยแผ่ชัดเจน ต้องศึกษาเรื่องความความรู้ก่อน มีการฝึกฝน เข้ารับการอบรม ควรจะสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ ดังตัวอย่างคืออริยสัจ ซึ่งทรงเริ่มสอนจากความทุกข์ ความเดือดร้อน ปัญหาชีวิตที่คนมองเห็นและประสบอยู่โดยธรรมดา รู้เห็นประจักษ์กันอยู่ทุกคนแล้ว ต่อจากนั้นจึงสาวหาเหตุที่ยากลึกซึ้ง และทางแก้ไขต่อไป ผู้สอนต้องรู้จักปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ สร้างจุดสนใจในการสอนให้ผู้เรียนรู้สึกว่ามีเสน่ห์ อย่างน้อยการเริ่มต้นดึงดูดความสนใจของผู้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น ก็เป็นความสำเร็จอีกระดับหนึ่งได้ มีความรู้ ความเข้าใจในส่วนของการขยายหลักธรรมดีพอสมควร สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านสันติสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลาการสอนด้านสันติสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. สมาทปนา พระสังฆาธิการควรจะสอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุดไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหาเลย สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เรียกว่า สนิทาน ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรงเช่น ทรงสอนพระนันทะที่คิดถึงคู่รักคนงาม ด้วยการทรงพาไปชมนางฟ้า นางอัปสรเทพธิดา ให้เห็นกับตาเป็นต้น ผู้สอนต้องรู้จักปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม สร้างบรรยากาศในการเรียนให้ปลอดโปร่ง แจ่มใส เฟลิดเฟลิน ไม่ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใน

การเรียนรู้ ให้เกียรติผู้เรียน แสดงธรรมโดยภาพรวมอาจยังไม่ค่อยจูงใจเท่าที่ควร อาจปรับในส่วนของเรื่องราวอื่นๆ มาประกอบคงจะดียิ่งขึ้น สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านสมาธิพบ ว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลา การสอนด้านสมาธิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓. สมุตเตชนา พระสังฆาธิการผู้สอนต้องรู้จักปรับใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม สอนมุ่งเนื้อหา โดยมุ่งให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตนข่มผู้อื่น สอนโดยเคารพคือตั้งใจสอน ทำจริงด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีคุณค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียนและงานสั่งสอนนั้นไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนนั้นโง่เขลาหรือเห็นเป็นคนชั้นต่ำ พระสังฆาธิการผู้ส่งสาร หมายถึงบุคคลผู้ที่ต้องการจะสื่อสารความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ข้อมูลข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตน ในที่นี้หมายถึงผู้ส่งสารได้ประกอบไปด้วยปัจจัยของผู้ส่งสารคือทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ ทักษะความสามารถ ความชำนาญในการถอดรหัสสาร ทักษะคติในการสื่อสาร ความรู้เรื่องสาร การสื่อสาร การฝึกฝนทักษะการพูดแบบสื่อบุคคลแบบการสื่อสารทางเดียว เช่น การอภิปราย ปาฐกถา และการพูดแบบสองทาง เช่น การเทศน์ปุจฉา-วิสัชนา การอบรมเด็กนักเรียนเป็นต้น ตลอดจนถึงความเป็นผู้มีทักษะและความชำนาญในการเขียนบทความทางวิชาการ และเข้าใจในสิ่งที่พูด และเขียนถึงเป็นอย่างดี สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านสมุตเตชนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลาการสอนด้านสมุตเตชนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔. สัมปหังสนา พระสังฆาธิการมีสัมปหังสนา คือผู้ฟังไม่เบื่อ เปี่ยมด้วยความหวัง มองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ ควรจะใช้วาจาที่สุภาพนุ่มนวล ไพเราะน่าฟัง สละสลวย เข้าใจง่าย ไม่หยาบคาย ไม่หยาบกระด้าง จนผู้ฟังไม่สนใจที่จะเรียนรู้ มีความเข้าใจการบริหารงานแบบบูรณาการเป็นกันเอง เพราะสังคมพระสงฆ์มีความใกล้ชิดและเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ในสังคม ควรจะมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล มองความอยู่รอดของพุทธศาสนา ต้องการให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข เป็นผู้กล้าคิด กล้าทำ และกล้าแสดง มีความรับผิดชอบต่อพุทธศาสนาและสังคม สิ่งใดที่เป็นประโยชน์ดีงามต่อสังคม ก็ควรจะทำสิ่งนั้นให้ปรากฏผล ส่วนรูปแบบการเผยแผ่ที่สำคัญก็คือการเทศนา การบรรยาย การปาฐกถา และแต่งหนังสือธรรมะ ควรจะประกอบด้วยความเป็นนักเผยแผ่ที่พร้อมด้วยความเป็นกัลยาณมิตร ๗ ประการคือ ปิโย น่ารัก ครุ น่าเคารพ นากราบไหว้ ภาวนีโย น่ายกย่องสรรเสริญ เป็นที่เจริญตาเจริญใจ วัตตา จ เป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำดี วจนกขโม ทนได้กับสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาอันมาประจวบเข้าทุกๆ อย่าง คัมภีรัง กถัง กัตตา สามารถอธิบายธรรมที่ลึกซึ้งให้ฟังเข้าใจได้ง่าย โน จัญญาเน นิโยชเย ไม่แนะนำในทางเสียหาย สำหรับผลการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณด้านสัมปหังสนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามพุทธลีลาการสอนด้านสัมปหังสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามหลักการสื่อสาร สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามหลักการสื่อสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๑. ผู้ส่งสาร เป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารจึงมีบทบาทในการชี้นำว่าพฤติกรรมการสื่อสาร ผู้ส่งสารอาจเรียกผู้เข้ารหัสคือผู้ที่รับผิดชอบในการนำความคิดของผู้ริเริ่ม ความคิดหรือแหล่งสารส่งไปยังผู้ที่ต้องการจะสื่อสารด้วย การสื่อสารส่วนบุคคลอาจเป็นไปแบบของการปกปิด เช่น การคิด การพูด การสื่อสารทางเดียว คือการสื่อสารข่าวสารจะถูกส่งจากผู้ส่งไปยังผู้รับในทิศทางเดียว โดยไม่มีการตอบโต้กลับจากฝ่ายผู้รับ เช่น การสื่อสารผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การสื่อสารสองทางคือผู้สื่อสารแต่ละฝ่ายจึงเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับในขณะเดียวกัน ผู้สื่อสารมีโอกาสรอบปฏิริยาตอบสนองระหว่างกัน ทำให้ทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ ช่วยให้สามารถปรับพฤติกรรมในการสื่อสารให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตัวอย่างการสื่อสารแบบสองทาง เช่น การพบปะพูดคุยกัน การพูดโทรศัพท์ ผู้ส่งสารหากไม่สามารถบรรลุผลตามมุ่งหมาย เช่น ไม่ทำให้ผู้รับเข้าใจ เห็นจริง ยอมรับ ภาษาพูด เป็นภาษาเพื่อสื่อสารกับคนอื่น ๆ ถือว่าภาษาพูดเป็นภาษาที่แท้จริงของมนุษย์ ส่วนภาษาเขียนเป็นเพียงวิวัฒนาการขั้นหนึ่งของภาษาเท่านั้น มนุษย์ได้ใช้ภาษาพูดติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นอยู่เสมอ ทั้งในเรื่องส่วนตัว สังคมและหน้าที่การงาน ภาษาพูดจึงสามารถสร้างความรักความเข้าใจ สำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ด้านผู้ส่งสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. สาร การสื่อสารมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งให้เกิดผลทางจิตใจหรืออารมณ์ มุ่งเน้นให้ผู้รับสารคล้อยตามเพื่อเสนอหรือชักจูงใจให้กระทำและตัดสินใจ เพื่อแจ้งให้ทราบการทำการสื่อสาร ผู้ทำการสื่อสารควรมีความต้องการที่จะบอกกล่าวหรือชี้แจงข่าวสาร เรื่องราว เหตุการณ์หรือสิ่งอื่นใดให้ผู้รับสารได้รับทราบ เพื่อสอนหรือให้การศึกษา สื่อสำหรับการสื่อสารในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบอยู่เสมอ ผู้สื่อสารจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะในการใช้เครื่องมือเหล่านั้นเป็นอย่างดี เช่น การใช้วิทยุ โทรศัพท์ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ เครื่องฉาย เครื่องเสียง สื่อเป็นอุปสรรคแก่การสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ เครื่องรับวิทยุกระจายเสียง หรือเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์เกิดขัดข้อง และเมื่อไฟฟ้าดับสื่อหลายชนิดก็ไม่สามารถใช้ได้ สารคือภาษา เช่น เสียง ตัวอักษร คำสะกดการันต์ เครื่องหมายต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถนำมาเรียบเรียงเข้าเป็นถ้อยคำ เป็นวลีและประโยคที่มีความหมายโดยอาศัยระเบียบและกฎเกณฑ์ของภาษานั้นๆ เป็นหลัก รหัสของสารที่ไม่ใช่คำ ได้แก่ ระบบสัญลักษณ์สัญญาณหรือเครื่องหมายใดๆ ก็ตามที่ไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ถ้อยคำ เช่น ดนตรี การเดินระบำ อากัปกิริยาท่าทาง การแสดงทางหน้าตา สี ธง สัญลักษณ์ไฟ ควัน สัญญาณ การวาดภาพ

การสื่อสารมีความสำคัญด้านสังคมเพื่อเกิดความเข้าใจกฎระเบียบ การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ความสัมพันธ์ต่ออุตสาหกรรมและธุรกิจ เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับสินค้า ชักจูงผู้บริโภคโดยการโฆษณา ด้านการปกครองใช้เป็นกลไกการกระจายข่าวสารต่างๆ ผู้ปกครองให้เข้าใจตรงกันและรับผิดชอบต่อผู้ถูกปกครอง สำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ด้านสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓. ช่องทางการสื่อสาร ต้องอาศัยสื่อให้ทำหน้าที่นำสารไปยังผู้รับสาร โดยทั่วไปแล้วสารที่ถูกผู้ส่งสารถ่ายทอดไปยังผู้รับสารจะเข้าไปสู่ระบบการรับรู้ของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่ง ได้แก่ ทางการเห็น โดยประสาทตา ทางการได้ยิน โดยประสาทหูทางการได้กลิ่น โดยประสาทจมูก ทางการสัมผัส โดยประสาทกาย และทางการลิ้มรสโดยประสาทลิ้น ช่องทางการสื่อสาร ๓ ลักษณะ คือการเข้ารหัสและการถอดรหัส หมายถึงทักษะในการสื่อสารของบุคคล ได้แก่ การพูด การฟัง การเขียน การอ่าน ช่องทางที่ใช้ในการส่งสาร ได้แก่ การมองเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรส การสัมผัส และสื่อที่ไม่ใช้ตัวบุคคล เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ มองเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส และได้ลิ้มรส ซึ่งต้องอยู่ต่อหน้ากัน แต่ถ้าอยู่ห่างไกลกันก็ต้องใช้สื่อที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องช่วยในการติดต่อสื่อสาร โดยช่องทางหมายถึงทางซึ่งทำให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารติดต่อกันได้ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนสื่อหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ อากาศ แสง เสียง อุปกรณ์ ช่องทางการสื่อสารบุคคล ได้แก่ คำพูด วาจา โทรศัพท์หรือประชุม อีเมล สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร โปสเตอร์ เหตุการณ์พิเศษ เว็บไซต์ ประเภทของสื่อใหม่ สื่อที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมต่ออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ช่องทางการสื่อสารสมัยใหม่ เป็นการประดิษฐ์คิดค้นคอมพิวเตอร์ การใช้คอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่าย การนำคอมพิวเตอร์มาผสมผสานกับเทคโนโลยีโทรคมนาคม ระบบอินเทอร์เน็ต และการใช้ดาวเทียมในการสื่อสารเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ทำให้การสื่อสารในระยะไกลเป็นไปได้ด้วยความสะดวกรวดเร็วและตลอดเวลา สำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔. ผู้รับสาร ได้แก่ บุคคลผู้รับข้อมูลข่าวสาร ต้องมีคุณสมบัติ ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร การอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญของผู้รับสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการทำความเข้าใจ ความสามารถความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาของแต่ละบุคคล เช่น คนที่มีความรู้สูงย่อมสามารถฟังและจับประเด็นต่างๆ จากสิ่งที่ฟังง่ายกว่าคนที่มีความรู้ต่ำเป็นต้น ผู้รับสาร

ตีความและการตอบสนองจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม และส่งปฏิกริยาตอบสนองกลับไปให้ผู้ส่งสาร หรือผู้รับสารเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผู้ถอดรหัสคือผู้ที่ถอดความหมายของสัญญาณหรือสัญลักษณ์ที่ผู้เข้ารหัสส่งมา หรืออีกนัยหนึ่งคือผู้รับผิดชอบการถอดรหัสของสาร เพื่อให้ผู้รับสารปลายทางได้รับสารของตน การสื่อสารจะประสบความสำเร็จตรงตามจุดประสงค์หรือไม่ ผู้ส่งสารควรคำนึงถึงหลักการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ที่จะสื่อสารให้ได้ผลและเกิดประโยชน์ จะต้องทำความเข้าใจเรื่ององค์ประกอบในการสื่อสาร และปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับระบบการรับรู้ การคิด การเรียนรู้ การจำ ซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพในการสื่อสาร ผู้สื่อสารต้องคำนึงถึงบริบทการสื่อสาร สิ่งที่อยู่แวดล้อมที่มีส่วนในการกำหนดรู้ความหมายหรือความเข้าใจในการสื่อสาร มนุษย์ทุกคนจะมีพื้นความรู้ทักษะเจตคติ ค่านิยม สังคม ประสบการณ์ ฯลฯ เรียกว่าภูมิหลังแตกต่างกัน ถ้าผู้สื่อสารใดมีกรอบการอ้างอิงคล้ายกัน ใกล้เคียงกันจะทำให้การสื่อสารง่ายขึ้น เมื่อผู้ส่งสาร ส่งสารอย่างมีวัตถุประสงค์ชัดเจน ผ่านสื่อหรือช่องทางที่เหมาะสม ถึงผู้รับสารที่มีทักษะในการสื่อสาร และมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกัน สำหรับผลการศึกษาเชิงปริมาณ ด้านผู้รับสาร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน กล่าวคือ ด้านการวางแผนเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ ด้านการจัดองค์การเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ ด้านการสั่งการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ ด้านการประสานงานเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ และด้านการควบคุมเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่ เมื่อผลการวิจัยเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัย จึงสามารถกล่าวสรุปการอภิปรายผลดังต่อไปนี้

๑. ด้านการวางแผนเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่

พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส เป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อส่งเสริมการวางแผนพัฒนาการเผยแผ่ สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้น เพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณธรรม จริยธรรม ความดีงาม ตามหลักธรรมวินัย กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน ที่ประพฤติปฏิบัติเพื่อรักษาไว้ซึ่งปัจจัย ๔ ที่คณะศรัทธาญาติโยมชาวบ้านที่อยู่รอบๆ วัดหรือใกล้เคียงได้จัดถวายให้ในขณะเดียวกัน สิ่งแวดล้อม ภาวะโลกร้อน ก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อวางแผนการเผยแผ่ เนื่องจากวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่มีผู้คนเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ แต่ปัจจุบันนี้ผู้คนส่วนใหญ่หันไปท่องเที่ยวที่อื่น จึงส่งผลให้กระทบต่อการศึกษารเรียนรู้ด้านศิลปกรรม จิตรกรรมเป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงพุทธก่อให้เกิดรายได้แก่วัดก็ลดน้อยลง การขับเคลื่อนวิธีการพัฒนาการเผยแผ่เพื่อให้

วัดดำรงอยู่ได้ก็เป็นแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ พระสงฆ์ สามเณร มีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งพระธรรมคำสอน และรักษาวัดวาอารามให้คงอยู่ได้ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร** ได้วิจัยเรื่อง “**การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์**” ผลการวิจัยพบว่า^๑

๑. สภาพปัญหา อุปสรรคในการบริหารจัดการวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนต้นแบบ พบว่าด้านบุคลากร อดีตเจ้าอาวาสเป็นผู้นำเชิงปัจเจกชนสั่งการเพียงรูปเดียวและมีภาวะผู้นำสูง สร้างอัตลักษณ์ให้กับวัดโดยดำเนินโครงการตามทักษะความสามารถเพียงด้านเดียวจนปรากฏผลชัดเจน เจ้าอาวาสรูปใหม่ซึ่งบริหารจัดการวัดต่อมาไม่สามารถสืบสานอัตลักษณ์เดิมไว้ได้ และพระภิกษุผู้อุปสมบทใหม่ขาดระเบียบวินัยของพระภิกษุสงฆ์ รวมทั้งการขาดแคลนศาสนทายาทสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและกิจการคณะสงฆ์ พระภิกษุสงฆ์ขาดทักษะการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดำเนินการอย่างตั้งรับ ด้านการร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ขาดการประสานความเข้าใจสำหรับแต่ละโครงการที่วัดดำเนินการ

๒. หลักการบริหารตามแนวพุทธศาสนาสามารถสรุปลงได้ ๓ ประการ คือ หลักการครองตน ครองคน และครองงาน รวมทั้งหลักพระวินัยช่วยให้การบริหารวัดดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยดีงามและควรส่งเสริมอาการวินัย กรอบควบคุมวิถีชีวิต แนวทางประพฤติปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ให้เกิดขึ้นในชุมชน และทฤษฎีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์คือ ทฤษฎีประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การขึ้นใจ และ การควบคุม สำหรับวิธีการและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ประกอบด้วย การทบทวนพันธกิจ การวางแผน การดำเนินการพัฒนา การติดตามและการประเมินผล

๓. ความเป็นไปได้ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ต้องอาศัยองค์ประกอบ ด้านกฎหมาย ด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านเทคนิค ด้านสังคม และด้านประชากรชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนา สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ ประกอบด้วยรูปแบบที่เกื้อกูลกัน ๕ ส่วน ประกอบด้วย (๑) ขยับปัญญาก่อนจึงย่อนเขื่อนกาย คือ การสำรวจรวบรวมความคิดเห็นและข้อมูล เพื่อประเมินสภาพของวัดและชุมชนก่อนเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม (๒) ยิ่งให้ยิ่งได้ คือ การประกาศเจตนารมณ์ของวัดที่จะดำเนินการ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชน (๓) ฝนตกใส่ตุ่ม คือ การสำรวจความรู้พื้นฐานของชุมชน การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดเก็บบันทึกความรู้

^๑พระปลัดวรวิญญู อคฺควชิโร, “การพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

นั้นจัดตั้งแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์ (๔) กลุ่มลยามิตรคิดถูก คือการสร้างภาคีเครือข่ายในการทำงานให้เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อกันระหว่างวัดกับชุมชน และระหว่างวัดกับองค์กรต่างๆ (๕) ต้องสุขก่อนจึงสำเร็จ คือการส่งเสริมพฤติกรรมทางด้านจิตใจให้บุคคลมีปัญหา คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ไม่เสพบริโภควัตถุเกินสมควร และมีความภาคภูมิใจในพื้นฐานความเป็นมาของชุมชนตนเอง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า^๒

รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น เป็นรูปแบบขั้นบันไดมีการประสานงานแบบบนลงล่าง ศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพมหานคร หรือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ด้วยการกำหนดนโยบายเผยแผ่และแบบแผนต่างๆ อยู่ในส่วนกลางทั้งหมด เมื่อมีนโยบายหรือข้อกำหนดใหม่ก็จะส่งนโยบายนั้นๆ ลงมาตามลำดับขั้น คือระดับภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล วัด ซึ่งระบบนี้จะรับนโยบายมาเป็นลำดับ ถ้ามีอุปสรรคตรงไหน ก็อาจจะเกิดปัญหาและความล่าช้าในด้านการสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นด้านบุคลากรและงบประมาณได้ และด้วยความที่ล้านนามีวิธีการทำงานด้วยความเกรงใจทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคเป็นอย่างมากในการแสดงความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่างๆ ต่อฝ่ายบริหาร ในด้านแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้น ล้านนามีอัตลักษณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นของตนเอง มีการวางแผนไว้ตลอดปีตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา โดยรับนโยบายจากส่วนกลางแล้วมาปรับใช้ประยุกต์เข้ากับภูมิลำเนาท้องถิ่นของล้านนา ด้านแนวทางการบริหารจัดการเจ้าอาวาสสั่งการให้ดำเนินงานตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งจะมีการเตรียมงานโดยแบ่งเจ้าหน้าที่และความรับผิดชอบให้แก่ฝ่ายรับไปดำเนินการในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการใหม่ มาใช้เพื่อรองรับความทันสมัยส่วนมากด้านของพระสงฆ์จะดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติของพระสงฆ์เถรปฏิบัติที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายเพื่อปฏิบัติงานส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็คล้อยตามความเชื่อพิธีกรรมในล้านนา ซึ่งก็ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนโดยความเมตตาอนุเคราะห์ตามสมควรของพระสงฆ์ จึงมุ่งเน้นให้ทำพิธีกรรมทางศาสนาตามศรัทธาเป็นหลักและการให้ทานเป็นส่วนมาก ส่วนการคิดหาหลักธรรมคำสอนนั้นก็แสดงไปตามอาการที่มีอยู่ตามประเพณีนิยม การบริหารเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เห็นเป็นรูปธรรมก็คือ สายงานของพระธรรมทูต ซึ่งมีหน้าที่สั่งสอนอบรมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง มีองค์กรมีการจัดอบรมฝึกฝนรับนโยบายและงบประมาณมาปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่จากการศึกษาพบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนานั้นต้องอาศัยความ

^๒ พระครูภาวนาโสภิต (บุญรัตน์ เมืองวงศ์), “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านนา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ๒๕๕๓).

ร่วมมือกับทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลหรือภาคประชาชนพุทธศาสนาชนทุกคนเพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงต่อไปในอนาคต

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า^๓

๑. การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ในยุคสถานการณ์ปัจจุบัน ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนาการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด ถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้นผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมือคดทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดในซึ่งเป็นฐานรากอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง นั้นย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง

๒. การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค ๑๕ มีประเด็นสำคัญ ๗ ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญใหญ่หลวงสำหรับวัดและคณะสงฆ์ในภาค ๑๕

๓. การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค ๑๕ ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้งด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบ (5M) ได้แก่ บุคคล เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และคุณธรรม เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดังมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ

^๓พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), “การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสตามภารกิจของคณะสงฆ์ ๖ ด้าน คือด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถให้เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนาที่ว่า การบริหารวัด คือการปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอนภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพ เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดทุกด้าน โดยให้พระภิกษุ สามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพ การบริหารจัดการวัดที่ดีมีคุณภาพจึงเป็นหลักทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป

สำหรับด้านการวางแผน เมื่อพระสังฆาธิการ มีการวางแผนการเผยแผ่ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการวางแผนการเผยแผ่ระยะสั้น ระยะยาว ด้วยการจัดทีมงานดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนการจัดหางบประมาณด้วยการรับบริจาคทุนทรัพย์เพื่อสำรองไว้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการวางแผนให้มีคณะบุคคลติดตามการเผยแผ่ และให้มีการประเมินผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ด้วยการเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์ ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย จึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการวางแผนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๒. ด้านการจัดองค์การเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่

การจัดรูปงานและโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตำแหน่งต่างๆ คือการจัดตำแหน่งสายบังคับบัญชาในองค์กร รวมถึงการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งภายในองค์กรตามความถนัด และตามความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานอย่างชัดเจนในเชิงวิชาการด้วย นอกจากนั้น พระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้พระภิกษุเคารพกันตามลำดับอาวุโสหรืออายุ

พรรษา ผู้บวชที่หลังต้องแสดงความเคารพต่อผู้ที่บวชก่อน คณะสงฆ์ได้มีการบริหารกันมาในรูปแบบ อาจารย์ปกครองศิษย์ หรือพ่อปกครองลูก โดยปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ในการจัดระเบียบการบริหาร โดยให้อำนาจการบัญญัติหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์ตามความเหมาะสม ต่อมาฝ่ายบ้านเมืองจึงได้เข้ามามีบทบาทช่วยอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ควรจะต้องส่งเสริมให้พระสังฆาธิการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมให้ดีเสียก่อน มีความรู้ ความเข้าใจลึกซึ้ง แจ่มแจ้ง รู้แจ้ง รอบรู้ ประสบการณ์ มีความสามารถในการพูด เทศน์ บรรยาย นำเสนอ เมื่อเจ้าอาวาสเห็นแล้วว่า ท่านมีความสามารถก็จะแต่งตั้ง มอบหมาย ให้รับผิดชอบ นอกจากนั้น หลักธรรมในการเผยแผ่มียู่มากมายโดยสามารถเลือกใช้ได้ตามความรู้ความสามารถแต่ละบุคคล โดยการใช้สื่อทางสถานีวิทยุ หนังสือธรรม วารสาร นิตยสาร โทรทัศน์เป็นต้น ในการนำเสนอการเผยแผ่แก่ประชาชน ชาวบ้าน และญาติโยม ได้ชม รับฟัง ได้อ่านเป็นต้น และเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า^๔

๑. รูปแบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ ซึ่งภาระกิจดังกล่าวบางประการกำหนดไว้ในระเบียบกฎหมายอาศรัยมา แต่บางประการคงเป็นไปตามจารีตประเพณีที่ปฏิบัติตามสืบต่อกันมา การบริหารจัดการแนวใหม่ได้มีการบูรณาการเข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของกุติกและเออร์วิค ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เค เบอร์โล และหลักพุทธวิธีการบริหารและการเผยแผ่ เพื่อส่งเสริมให้พระสังฆาธิการให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการองค์กรปกครองคณะสงฆ์ให้ทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาอย่างมีคุณภาพ

๒. การบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ มีปัญหาที่ชัดเจน องค์กรมีบุคลากรไม่พอเพียงที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและถ่องแท้ พระนักเผยแผ่ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องถ่องแท้มีจำนวนจำกัด เป็นปัญหาในการเผยแผ่ ทำให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสับสน สำคัญผิดและเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา

๓. แบบการบริหารจัดการเผยแผ่ขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญกล่าวคือเป็นศูนย์กลางในการประสานงานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาคและระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่

^๔พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่
อำนวยการความสะดวก เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการ
พัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา
จัดทำรายงานผลการดำเนินการเผยแผ่ จัดจัดหางบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรม และ
บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหากังวาล ธีรธมโม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนา
ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า^๕

๑. สภาพแวดล้อมทั่วไปของการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดในเขต
การปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๕ วิเคราะห์ถึงจุดแข็งคือมีการส่งเสริมให้มีการศึกษา ปรีชาธรรมและ
อบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรมแก่พระภิกษุสามเณรภายในสำนัก เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมมีความเอาใจใส่
ในการเผยแผ่พระธรรม คณะสงฆ์สนับสนุนการอบรมหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ ส่วนจุดอ่อน คือ
บางสำนักมีอาคารไม่สามารถรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมจำนวนมากได้ อาคารที่พักมีสภาพเก่าทรุดโทรม
เครื่องอำนวยความสะดวกมีไม่เพียงพอ เจ้าสำนักบางแห่งขาดวิสัยทัศน์ ในการปรับปรุงสถานที่
ขาดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการ พระวิทยากรขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน
ขาดการประสานความร่วมมือเรื่องวิทยากรกับสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ด้านปัญหาอุปสรรค คือมีสัตว์
รบกวนมาก เช่น นกพิราบ สุนัข แมว ไก่ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของกระแสโลกาภิวัตน์
และเทคโนโลยีได้ดึงดูดความสนใจพระภิกษุ สามเณร ออกจากการศึกษาสัมมาปฏิบัติ ขาดการ
ส่งเสริมพัฒนาพระภิกษุ สามเณร ในการศึกษาหลักไตรสิกขา ทั้งภาคปริยัติและปฏิบัติให้ถึงปฏิเวธ
อย่างแท้จริงด้านโอกาส คือพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์กรระหว่างประเทศด้านการ
ส่งเสริมสันติภาพ มีการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารจัดการกิจการ ทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มี
ความขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ โดยเข้าศึกษาหลักการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยของสงฆ์มากขึ้น

๒. ปัจจัยหลักสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในเขตการปกครองคณะ
สงฆ์ ภาค ๑๕ เกิดประสิทธิภาพนั้น คือการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก โดยต้องม
การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ มีปัจจัยสนับสนุน คือการวางแผนโครงการเพื่อเป็น
แนวทางของการทำงาน การจัดองค์การ การบังคับบัญชาสั่งการ การอำนวยการ การควบคุมกำกับ
กิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินตามแผนที่วางไว้ การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงาน การจัดทำ
งบประมาณบัญชีการใช้จ่ายเงินและตรวจสอบ ส่วนการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำหรับการบริหาร

^๕พระมหากังวาล ธีรธมโม, “การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

จัดการสำนักปฏิบัติธรรมนั้น เน้นหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อให้การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมีการจัดให้มีกิจกรรมที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกสำนัก

๓. รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ในเขตการปกครอง คณะสงฆ์ ภาค ๑๕ ที่เป็นมาตรฐานคือ (๑) เจ้าสำนักมีวิสัยทัศน์ มีการชวนชวนศึกษาดูงานของสำนักที่มีมาตรฐานนำมาปรับปรุงสำนักตนเอง เจ้าสำนักรู้จักกำหนดวัตถุประสงค์ รู้จักริเริ่มโครงการที่เป็นแก่นสารประโยชน์ รู้จักวางแผนโครงการเพื่อปฏิบัติงาน จัดที่พัก อาคารปฏิบัติธรรม ให้มีความสะอาดพร้อมใช้งานได้ (๒) ด้านบุคลากร รู้จักแบ่งงานและการมอบหมายอำนาจหน้าที่การงาน รู้จักประสานความสามัคคีและประสานประโยชน์ร่วมกัน รู้จักปกครองบังคับบัญชา รู้จักติดตามและประเมินผลงานพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองและบุคลากรให้มีภาวะความเป็นผู้นำ จัดการศึกษาทั้งด้านปริยัติควบคู่กับการปฏิบัติ หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (๓) ด้านการบริหารจัดการภายในสำนัก จัดทำบัญชี รายรับ-จ่ายให้เป็นระบบ โปร่งใส ชัดเจน ตรวจสอบได้ บัญชีการเงินของสำนักปฏิบัติธรรมควรแยกจากบัญชีวัด จัดทำสถิติผู้เข้ารับการปฏิบัติธรรม มีการตั้งทุนเพื่อการเผยแผ่ของสำนักปฏิบัติธรรม ประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทางสื่อ เช่น แผ่นป้าย แผ่นพับ วิทยุชุมชน ทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น จัดทำสื่อการปฏิบัติธรรม เช่น แผ่นซีดี ดีวีดี หนังสือสวดมนต์ และหนังสือคู่มือการปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน

สอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ โกมลธิพงศ์ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า^๒

๑. จากการศึกษาเอกสารผนวกกับการสัมภาษณ์ พบว่า คณะสงฆ์จีนนิกายเป็นพระพุทธรูปศาสนาฝ่ายมหายาน ที่ปรากฏเด่นชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว และพัฒนาเป็นคณะสงฆ์จีนนิกายในปัจจุบัน อิทธิพลของคณะสงฆ์จีนนิกาย หมายถึงอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรมจีน การใช้ชีวิตประจำวัน ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอิทธิพลด้านพิธีกรรม ปัญหาอุปสรรคของคณะสงฆ์จีนนิกาย ได้แก่ปัญหาขาดแคลนบุคลากรและศาสนทายาทในการเผยแผ่ การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมจีน การศึกษา ความยากของพระสูตรภาษาจีน และความไม่สนใจศึกษาหลักธรรมของคนจีน ปัญหาอุปสรรคสุดท้าย คือ วัดมังกรกมลาวาส คับแคบ มีมลภาวะจากควันธูป ส่วนวัดโพธิ์แมนคุณารามเข้าถึงยาก และไม่มีขนส่งมวลชนไปถึง

๒. ผลการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและการลงพื้นที่สัมภาษณ์ตามกรอบพระราชบัญญัติสงฆ์ และหลักการบริหารจัดการพบว่า การบริหารกิจการด้านการเผยแผ่ มีการวางแผนล่วงหน้าไว้ตลอดไปตามประเพณีดั้งเดิมที่เคยทำติดต่อกันมา การบริหารจัดการเจ้าอาวาส สั่งการให้ดำเนินการตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ก่อนการจัดงานทุกครั้งจะมีการเตรียมงานโดยแบ่งหน้าที่และความ

^๒กนกวรรณ โกมลธิพงศ์, “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

รับผิดชอบให้แต่ละฝ่ายรับไปดำเนินการ ในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบและคิดวิธีการใหม่ๆ มาใช้เพื่อรองรับความอยู่รอดของวัดในอนาคต

๓. จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของการบริหารกิจการด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณูปการตามหลักการวิเคราะห์พบว่า จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค เมื่อนำไปสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิเคราะห์จากกรอบของการบริหารจัดการ จะได้รูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายไทย แล้วจึงนำรูปแบบไปสัมภาษณ์นักวิชาการ หลังจากการสัมภาษณ์และทำข้อมูลวิจารณ์ของนักวิชาการไปปรับปรุง รูปแบบ ผลสุดท้ายได้รูปแบบการบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีน การศึกษา หมายถึงการบริหารกิจการด้านการศึกษา เป็นงานการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รูปแบบโครงสร้างมีผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการคณะกรรมการสถานศึกษา ครูใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ แบ่งเป็นการบริหารกิจการของโรงเรียนเป็น ๖ ฝ่าย คือฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายธุรการ ฝ่ายแผนงาน และบริหารงานทั่วไป ฝ่ายบริหาร และฝ่ายทะเบียนและวัดผล การสาธารณูปการ หมายถึงการบริหารกิจการด้านการสาธารณูปการแบ่งออกเป็น ๒ กอง คือกองสาธารณูปการและกองสาธารณสงเคราะห์เป็นต้น

สำหรับด้านการจัดการ เมื่อพระสังฆาธิการ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดองค์กรคณะสงฆ์ให้มีความยืดหยุ่นในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นผู้กำหนดโครงสร้างการเผยแผ่ขององค์กรคณะสงฆ์ในการดำเนินงานเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับ ให้เกิดเป็นรูปธรรมตามแนวทางการจัดการยุคโลกาภิวัตน์ เป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ในองค์กรของคณะสงฆ์เพื่อการเผยแผ่ อย่างมีคุณภาพ ถูกต้องตามหลักการ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้สร้างแรงจูงใจในการเผยแผ่ด้วยหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ตระหว่างสังคมสงฆ์ และสังคมชาวบ้าน เป็นผู้กำหนดพันธกิจด้านการเผยแผ่ด้วยการจัดให้มีการฝึกอบรมวิทยากรให้มีความรู้ ความสามารถ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๓. ด้านการสั่งการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่

พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าอาวาสควรประชุมคณะสงฆ์และบุคลากรทุกรูป/คน ในวัดให้ปฏิบัติตามสถานภาพของแต่ละบุคคล แล้วนำผลที่ออกมา นั้นมาร่วมกันวินิจฉัยแก้ไขปัญหว่า สิ่งไหนดี สิ่งไหนควรปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปใช้ให้ได้ผลดีขึ้น สิ่งไหนใช้ไม่ได้ก็ตัดทิ้งไป การเผยแผ่เป็นภาระหน้าที่ของพระสังฆาธิการ วิธีการเผยแผ่ก็ควรทำเป็นหมู่คณะ การเผยแผ่เชิงรุกได้แก่การไปสู่สถานที่จริง เมื่อผู้อุปถัมภ์วัดเข้าสู่วัยสูงอายุก็จะมีเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นเรื่องธรรมดา เวลาผู้สูงอายุเข้าโรงพยาบาลก็ควรจะไปเยี่ยมให้ธรรมะให้กำลังใจ ปฏิบัติหน้าที่ของพระธรรมกถึก เวลาเขาถึงแก่กรรมจากโลกนี้ไปก็ควรจะไปร่วมทำบุญอุทิศให้เพื่อเป็นการตอบแทนอุปการคุณและเป็นการได้ทำบุญให้สื่อการเผยแผ่ได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็ควรจะชักชวนญาติโยมรักษาศีล แนะนำหลักธรรมะคำสอนของพระพุทธเจ้า อบรมสั่งสอนให้ทุกคนอยู่ในศีลในความไม่ประมาท นอกจากนั้น พระสังฆา

การ ควรจะรู้จักบุคคลคือรู้จักความแตกต่างของบุคคล ว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนภูมิความรู้ความสามารถของบุคคล และควรจะมอบหมายงานที่เหมาะสมแก่บุคคล เปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนา และบริหารบุคคลในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ และภักดีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรม และเสมอภาคให้แก่บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่างๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ผลการวิจัยพบว่า^๗ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์ ด้านการเผยแผ่ มีการพัฒนาให้พระสังฆาธิการมีความก้าวหน้าในการเผยแผ่ และทักษะการใช้ภาษาของสมัยปัจจุบัน มีความพร้อมทั้งในการพูด เทศน์ การบรรยาย การเขียนและพิมพ์ตำราทางพระพุทธศาสนา และแต่งตำราทางวรรณคดี วรรณกรรม ตำราวิชาการ รวมถึงการมุ่งเน้นให้ประชาชนมีกานำไปปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสั่งสอนในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ควบคู่กันไป จึงควรมีแผนระยะสั้น และแผนระยะยาวในการฝึกอบรมผู้นำสงฆ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการ ด้วยการจัดให้มีการรับฟังนโยบาย หลักการเผยแผ่และฝึกพูด เทศน์ บรรยายและผลิตสื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะได้ทำงานเผยแผ่เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สอดคล้องกับงานวิจัยของ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” ผลการวิจัยพบว่า^๘

การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม พระพุทธเจ้าทรงใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารองค์กรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์อาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ เป็นปัจจัยในการบริหาร ปัจจุบันมีทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่เกิดขึ้นมากมาย สามารถนำมาใช้บริหารองค์กรแล้วประสบผลสำเร็จ เช่น ทฤษฎีองค์กร ทฤษฎีการบริหาร ทฤษฎีภาวะผู้นำ ทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

^๗พระมหาศรณชัย มหาปุณโณ, “การพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๘บัญชายุทธ นาคมุจลินท์, “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

คณะสงฆ์ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรการเผยแผ่ขึ้น โดยให้ฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาช่วยเหลืองานกิจการคณะสงฆ์ที่มีมากขึ้น มหาเถรสมาคมกำหนดให้มีระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๕๐ ให้มีศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัด มีกรอบนโยบายภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี ก็ได้้นำแนวคิดและทฤษฎีการบริหารองค์กรของพระพุทธเจ้า และทฤษฎีการบริหารองค์กรสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้สามารถบริหารองค์กรได้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามแล้วแต่ความคิด หลักการ ทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีของกุลิกและยูวิก ทฤษฎีของ ดร.เอ็ดเวิร์ด เดมมิง ก็ตาม ยังมีกฎธรรมชาติของพระพุทธเจ้า ๕ ประการ ซึ่งเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับวิทยาการสมัยใหม่ควรนำมาประกอบการบริหารองค์กร ซึ่งการบริหารไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในขณะนั้น ถ้าหากเรามีวิธีการคิดและบูรณาการเชิงบริหารแล้ว จะทำให้การบริหารองค์กรมีประสิทธิภาพเกินกว่าที่คิดที่เดียวและเห็นว่าควรนำมาใช้กับการบริหารองค์กรอื่นๆ ในพื้นที่ต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์ ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย” ผลการวิจัยพบว่า^๔

๑. จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ เป็นการสื่อสารที่ถูกต้อง ดีงาม ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธ ประกอบด้วย การสื่อสารกับบุคคลภายนอกปรโตโมสะ ได้แก่ เสียจากผู้อื่น คือ กุศลมูลและอกุศลมูลและการสื่อสารภายในตนเองโยนิโสมนสิการ ได้แก่ การสื่อสารผ่านกระบวนการทางจิตใจโดยมีสมาธิภาวนาเป็นจุดเริ่มต้น หลักการที่สำคัญของจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ คือ กระบวนการสร้างปัญญา คิดถูกวิธีประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา องค์ประกอบที่สำคัญของการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประพฤติปฏิบัติ และพบว่าสื่อออนไลน์เป็นตัวกำหนดรูปแบบการสื่อสารของมนุษย์ในปัจจุบัน เป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ส่งสาร และผู้รับสารทำหน้าที่รับและส่งสารได้พร้อมกัน เป็นการสื่อสารสองทาง สื่อสารได้ทั้งภาพ เสียงและข้อความต่างๆ โดยรวมเอาเทคโนโลยีของสื่อดั้งเดิมเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตเครือข่ายระดับโลก จริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ จึงหมายถึงวิธีการคิดที่ก่อให้เกิดปัญญาและการประพฤติปฏิบัติด้วยสำนึกในธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมโลก

๒. ในช่วงเดือน ตุลาคม ๒๕๕๖ - เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงของความไม่ปกติทางการเมือง เกิดสงครามข้อมูลข่าวสารจากโลกออนไลน์ เกิดความวุ่นวายในสังคมอย่างรุนแรง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแบ่งออกเป็น ๔ ด้านประกอบด้วย (๑) ด้านทัศนคติ คำพูดรุนแรง (๒) ด้านความ

^๔ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์, “รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

เชื่อ ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับข่าวลือ ข่าวเท็จ เกิดจากสื่อมวลชนบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและใส่ความคิดเห็นส่วนตัวมากเกินไป (๓) ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ เป็นเพราะสื่อมวลชนส่วนใหญ่มองหาผลประโยชน์ทางธุรกิจมากเกินไป (๔) ด้านโครงสร้างทางสังคม เป็นเพราะความเหลื่อมล้ำทางสังคม สาเหตุเกิดจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความรวดเร็วของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต โครงสร้างทางสังคม กฎหมาย การใช้อำนาจหน้าที่เกินความพอดี และสาเหตุปัจจัยภายใน ได้แก่ ความเกลียดชัง ความโลภ ความโกรธ ความหลง การยึดมั่น และขาดความยั้งคิด ผลกระทบจากการสื่อสารออนไลน์ เกิดผลกระทบทั้งบุคคลและสังคม ก่อให้เกิดความทุกข์ การเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกหรือปรโตโมสะอกุศลมูล แก่ไขโดยกัลยาณมิตร ปัจจัยภายในหรือโยนิโสมนสิการกิเลสและทิฐิ แก่ไขโดยระเบียบวิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ

๓. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย พบว่า มีรูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธ ๒ รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารกับบุคคลภายนอกปรโตโมสะ และการสื่อสารภายในตนเอง โยนิโสมนสิการ เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้ส่งสารการสื่อสารกับบุคคลภายนอกควรยึดถือกัลยาณมิตร พูดเชิงบวก เขียนหรือพิมพ์ในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม เช่น การใช้สื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนควรผ่านกระบวนการสื่อสารภายในจิตใจ โดยใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา และอริยสัจ ๔ เพื่อเป็นการรู้เท่าทันสื่อ รู้เท่าทันความทุกข์ เมื่อสื่อมวลชนเป็นผู้รับสารควรใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คิดใคร่ครวญอย่างแยบคายพร้อมด้วยกาลามสูตร หลักความเชื่อ ๑๐ ประการ ไม่เชื่อทันทีที่พบเห็นข่าวสารมีการยับยั้งชั่งใจและ เป็นการดำเนินชีวิตในทางสายกลางซึ่งมนุษย์ทุกคนยังไม่สามารถละกิเลสได้ทั้งหมด เป็นการพัฒนาทางจิตใจเพื่อส่งเสริมให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง เป็นกลาง เหมาะสมและดีงาม สื่อมวลชนควรใช้สติในการพูด การพิมพ์หรือการโพสต์ข้อความรวมทั้งภาพและเสียง ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมโดยยึดหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพเป็นสำคัญ

สำหรับการสั่งการ เมื่อพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการกำกับดูแลและการชี้แจงแสดงเหตุผลให้ผู้ปฏิบัติงานเผยแผ่ทำตามแผนการขององค์การคณะสงฆ์ มีบทบาทสำคัญต่อการพิจารณาเหตุผล ให้คุณ ให้โทษ ให้ประโยชน์ และให้ปลดออกจากตำแหน่งหน้าที่การงานในพื้นที่รับผิดชอบนั้นๆ มีอำนาจในการสั่งการให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่ดำเนินงานเช่น สั่งให้จัดงานวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาและงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นต้น ให้ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบ มีการเรียกบุคลากรด้านการเผยแผ่ ให้เข้าสู่ที่ประชุมเพื่อปรึกษากำหนดการเผยแผ่ให้มีความชัดเจนถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ มีการนำเสนอแนวทางการเผยแผ่เชิงรุกและเชิงรับ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการชี้ทางออก บอกทางถูก ปลูกความถูกต้อง จึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการสั่งการโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๔. ด้านการประสานงานเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการ คือการเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง ในจำนวนทางที่มีให้เลือกจำนวนมาก การตัดสินใจสั่งการที่สำคัญที่สุดในกระบวนการบริหารทั้งหมด เพราะว่าบรรดากระบวนการต่างๆ ล้วนแต่ดำเนินไปเพื่อช่วยสนับสนุนในการตัดสินใจทั้งสิ้น ในการตัดสินใจด้านการบริหารของพระสังฆาธิการจะต้องอาศัยพระธรรมวินัย ตัวบทกฎหมาย กฎระเบียบและข้อบังคับ ตลอดจนทั้งแนวนโยบาย และระเบียบประเพณีที่เคยปฏิบัติมา ดังนั้น การตัดสินใจ หมายถึงการอำนวยการเลือกตั้ง การชี้แนะงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดทั้งติดตามคำสั่งชี้แนะ พระสังฆาธิการจะต้องอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการพิจารณา นอกจากนั้นการประสานงานจะดำเนินไปในทิศทางอันเป็นจุดหมายของหน่วยงานนั้นๆ ต้องใช้เทคนิคกลวิธีให้เกิดแรงจูงใจ การติดต่อสื่อสารความคิดเห็น การทำงานให้เกิดผล จึงจะทำให้การปฏิบัติงานของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทรงวิทย์ แก้วศรี** ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๐} การบริหารตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกเรื่องอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล จากสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีข้อเท็จจริงและหลักฐานตามคัมภีร์พระพุทธศาสนายืนยันว่า

๑. พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา ด้วยพระปรีชาสามารถและกุศโลบายอันแยบยลลึกซึ้ง ยุทธวิธีของพระองค์นั้น เมื่อเทียบเคียงแล้วแสดงว่าทฤษฎีการบริหารเชิงยุทธวิธีของตะวันตกมาสอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าโดยมีข้อสงสัย ทั้งวิธีการของพระพุทธเจ้ามีประสิทธิภาพก่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุดด้วย

๒. ตามหลักการวิเคราะห์สวอต (Swot Analysis) ของตะวันตก แยกการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมออกเป็น ๒ คือ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อหาโอกาสและภัยอันตราย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อหาจุดแข็งและจุดอ่อน พระพุทธเจ้าทรงวิเคราะห์โดยรวมทุกสภาพแวดล้อม ในการวิเคราะห์นั้น ผู้วิจัยจำแนกสภาพแวดล้อมต่างๆ ออกเป็น ๓ กลุ่มคือ สภาพแวดล้อมทางศาสนา สภาพแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง และสภาพแวดล้อมทางสังคม จึงทรงสามารถนำพระศาสนาข้ามแรกแทรกขึ้นในหมู่ประชาชนชาวชมพูทวีป จนประดิษฐาน

^{๑๐}ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระพุทธศาสนาได้มั่นคงภายในเวลาเพียง ๔ ปี

๓. ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการคิดออกมาเป็นทฤษฎีระหว่างตะวันตกกับพระพุทธเจ้าแตกต่างกัน ตะวันตกหรือสามัญชนทั่วไปนั้นคิดตั้งทฤษฎีจากปัญหา คือความรู้แค่ ๒ ประการ ได้แก่ จินตามยปัญญาและสุตมยปัญญา จึงเป็นการตั้งสมมุติฐานแล้วคิดหาวิธีการเพื่อไปสู่เป้าหมาย โดยคาดคะเนเอาว่าจะต้องเป็นไปตามนั้น ซึ่งอาจจะไม่แน่นอน แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นทฤษฎีจาก ภาวนามยปัญญา ได้ผ่านการทดลองปฏิบัติการจนเห็นผลมาแล้ว จึงทรงนำมาประมวลสรุปเป็นทฤษฎี อาจจะกล่าวได้ว่าตะวันตกคิดทฤษฎีต่างๆ ได้เพียงแค่ทฤษฎี แต่พระพุทธเจ้านั้นทรงคิดได้ถึงขั้นเป็น ทฤษฎีบท

๔. ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้ เป็นหลักควบคุมกันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือการใช้โยนิโสมนสิการ การตัดสินใจใช้ปริยญา ๓ อธิษฐาน ๔ และปัญญธรรม ๓ การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔ การบริหารใช้อธิปไตย ๔ พละ ๔ และทิวฐัมมิกัตถสังวัตตนิกรรม ๔ ภาวนาผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ ปรีติปฏิบัติ และยุทธการ แบบทหารมีอาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาชีวสูตร

๕. ยุทธวิธีของพระพุทธเจ้านั้น สามารถบูรณาการออกมาใช้กับการดำเนินงานทั่วไปใน องค์การต่างๆ ในที่นี้แสดงเป็นรูปแบบไว้ ๓ รูปแบบ คือแบบตรีกรรม แบบจตุราริยสัจ และแบบ รัตนตรัย แต่ละแบบแสดงด้วยแผนภูมิให้เห็นวิธีการและขั้นตอนอย่างชัดเจน สุดท้ายได้แสดงตัวอย่าง การบูรณาการยุทธวิธีแบบพุทธวิธี ใช้กับห้องสมุดและสถาบันวิทยการบริการแบบรัตนตรัยเพื่อเป็น แบบอย่างแก่องค์กรต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้ในฐานะเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุทรวชิรโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภณ) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๑}

๑. การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมของ พระพุทธศาสนาจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจ และการเมือง อย่างมากทำให้มีผู้มองศาสนาในแง่ต่างๆ ทั้งในแง่ดีหรือแง่บวกและในแง่ร้ายหรือแง่ลบก็ตาม แต่พุทธ ศาสนาก็ยังนับว่ามีอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรมอยู่มากในจิตใจของคนไทย และแสดงออกมาในรูป ของโบราณสถานโบราณวัตถุ ประเพณี นิสัย ศิลปวัฒนธรรมหรือความเมตตาปรานี และความโอบ อ้อมอารี สิ่งเหล่านี้อาจเรียกว่าเป็นลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเป็นลักษณะอันเนื่องมาจาก พุทธศาสนาจึงถือว่าสังคมไทยก็คือสังคมพุทธนั่นเอง ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้สังคมไทยเป็น สังคมพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็คือ พระสงฆ์ สถาบันสงฆ์จึงเป็นสถาบันจารีตที่มีความสำคัญยิ่ง

^{๑๑}พระสมุทรวชิรโสภณ (โสภณ ธมฺมโสภณ), “การพัฒนาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของคณะสงฆ์ จังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

พระสงฆ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตของชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ทั้งทางด้าน ศีลธรรมจรรยาและกิจกรรมทางโลก พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตน ๓ คือพระพุทฺธ พระธรรม และ พระสงฆ์ เป็นเสมือนตัวแทนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสถาบันพระพุทฺธศาสนาที่ขาดเสียไม่ได้ ในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน นอกจากจะเป็นที่พึ่งพิงทางใจ ชี้นำทางศีลธรรมจรรยาโดยชี้ให้ ทำนาให้ดู และเป็นสถาบันที่เื้ออำนวยการทางศาสนกิจ ศาสนพิธีแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังทำหน้าที่ ส่งเสริมรักษาอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและให้บริการด้านอื่นๆ ที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปให้บริการไม่ทั่วถึง ทั้งยังมีส่วนช่วยเสริมกลไกของรัฐให้บรรลุเป้าหมายมากยิ่งขึ้นและทั้งยังมีส่วนช่วยสังคมในด้านต่างๆ อีกด้วย

๒. สภาพปัญหาการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม สืบเนื่องมาจากผลกระทบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีทั้งความ หลากหลายและรวดเร็วในการรับข้อมูลข่าวสาร ก่อให้เกิดความไม่สมดุลในการพัฒนาส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดสมุทรสงคราม สำหรับปัญหาด้านสภาพแวดล้อม ด้านพุทธศาสนพิธี/ พิธีกรรม สื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม แหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมเชิงวิชาการในการ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และเครือข่ายภาคีทางศิลปวัฒนธรรม อันส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย

๓. การพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อดำเนินงานส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมให้บรรลุเป้าประสงค์ของการพัฒนาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทั้งด้านสภาพแวดล้อม ด้านพุทธศาสนพิธี/พิธีกรรม ด้านสื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ด้านแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ด้านกิจกรรมเชิงวิชาการในการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านเครือข่ายภาคีทางศิลปวัฒนธรรม หลักพระพุทธศาสนา เป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องจากชาวยุทธไทยนับถือ พระพุทธศาสนามาช้านาน และหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา ได้หล่อหลอมซึมซับลงในวิถีไทย กลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทยในทุกด้าน ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม ถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติตน เพื่อให้คนประพฤติดี ประพฤติชอบ สร้าง ความเจริญดีงาม และความมั่นคงทางจิตใจ เพื่อประโยชน์สุขแก่ตนและสังคม ซึ่งหากคนในสังคมเกิด ความเสื่อมใสศรัทธาตามหลักพุทธธรรมพระพุทธศาสนา ก็จะทำให้เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **เอี่ยมอร ชลวร** ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธ บูรณาการ” การจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำพุทธธรรมทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์ โมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลัก ของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกัน คือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (๒) การสกัดความรู้

ออกจากตัวคน (๓) การผสมผสานความรู้ (๔) การผนึกความรู้ในตนเป็นพลวัติที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป^{๑๒}

สำหรับด้านการประสานงาน เมื่อพระสังฆาธิการ มีการประกาศเชิญชวนประชาชนทั่วไปเข้าวัดฟังธรรมฟรีและปฏิบัติธรรมในวันสำคัญๆ มีการจัดบุคลากรด้านการเผยแผ่ให้ทำโครงการบำเพ็ญกุศลสาธารณะประโยชน์ภายในวัด ในชุมชน และในโรงเรียนของวัดเป็นต้น มีการจัดการเผยแผ่ภายในวัด โดยกำหนดให้มีโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน บวชชีพรามณ์ และโครงการปฏิบัติธรรมเชิงประยุกต์เป็นต้น มีโครงการสร้างวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เช่น ไหว้พระ ๙ วัด ทำบุญสะเดาะเคราะห์ ปลอยนก ปลอยปลาเป็นต้น มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานของรัฐ เพื่อขอรับความอุปถัมภ์ในด้านการเผยแผ่ จึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการประสานงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕. ด้านการควบคุมเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่

พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการควบคุมกิจกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการทำงานให้ได้คุณภาพตามที่ต้องการ โดยถือหลักปรัชญาที่ว่าคุณภาพใส่เข้าไปในผลงานระหว่างกระบวนการทำงาน ไม่ใช่การตรวจสอบครั้งสุดท้าย การควบคุมจึงหมายถึงการส่งเสริมและการเสริมสร้างคุณภาพทุกขั้นตอน อีกอย่างหนึ่ง การควบคุมแต่ละขั้นตอนเพื่อให้ได้คุณภาพตามวัตถุประสงค์ เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของทุกคนที่เกี่ยวข้อง มิใช่เป็นหน้าที่ของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ด้วยเหตุนี้การควบคุมคุณภาพ คือการทำงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความสูญเปล่า ป้องกันไม่ให้งานผิดพลาดไปจากข้อกำหนด หาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงาน นอกจากนั้น การกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กรให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างดี ดังที่พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้มาตรฐานการควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อช่มบุคลลผู้ไม่มีความละอาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนาเป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ นาวิน

^{๑๒} เอื้อมอร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

วงศ์รัตนมัจฉา ได้วิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ผลการศึกษาวិจัยพบว่า^{๓๓}

๑. สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้นเป็นไปด้วยความเชื่องช้า มีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พระธรรมจาริกได้ตั้งอาศรมแห่งแรกขึ้นที่บ้านเลาฐ อำเภอเวียงเหนือ และอาศรมที่ ๒ ที่บ้านศรีดงเย็น อำเภอมะนัง สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะชนชาติพันธุ์ลีซู มีความเชื่อดั้งเดิมคือผีสงเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อนุสิสัย อัตลักษณ์ของชนเผ่าลีซูตลอดถึงวัฒนธรรมของชาวลีซูต่างจากศาสนาพุทธมาก อุดมคติของชาติพันธุ์ลีซูก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

๒. ปัญหาอุปสรรคต่อความสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูมีหลายประการ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทุรกันดาร์ ลีซูบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องจุดตะเกียงหรือตะเกียงเจ้าพายุหรือใช้วัสดุอื่นๆ เช่น ด้าย หรือไม้สนเหนียวจุดให้แสงสว่างกลางคืน คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสงเทวดาของลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านคติชีวิตและค่านิยมเดิมก็เป็นอุปสรรค ซึ่งชาวลีซูมีภาษาคิดว่าทุกคนหัวเข่าเท่ากันเป็นต้น ภาษาที่ใช้สื่อสาร ชาวลีซูโดยมาก ยังไม่สันทัดในการพูดอ่านเขียนภาษาไทย และโดยเฉพาะภาษาลีซูเอง ก็เป็นปัญหาสำหรับพระธรรมจาริกที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่และอยู่ในหมู่บ้านลีซู และปัญหาด้านบุคลากร ได้แก่ การขาดแคลนพระธรรมจาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกเข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ปัจจุบันมีพระธรรมจาริกเพียง ๑ หรือ ๒ รูป ไปอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๒ หรือ ๓ หมู่บ้านเท่านั้น

๓. แนวทางที่เหมาะสมในผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก ควรมีการวางแผนเชิงรุกนั้น คือ ควรมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่เรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่างต่อเนื่อง ควรกำหนดเป้าหมายว่า แต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวพุทธลีซูกี่คน โดยการเปิดรับสมัครแกนนำชาวพุทธที่เป็นลีซูทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรม ทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

^{๓๓} นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา, “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข** ได้วิจัยเรื่อง “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๔}

การสื่อสารที่มีผลมากในการส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงสังคม หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง สนับสนุน หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม คือการสื่อสารมวลชน ส่วนการสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เป็นการสื่อสารที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมของสังคม เป็นสำคัญ ทั้งในระดับปัจเจก และระดับสังคมในลักษณะการร่วมกันเป็นสังคมโดยรวม

การสื่อสารกับตนเองและการสื่อสารกับบุคคลอื่น เป็นการสื่อสารที่ไม่อาจแยกจากกันได้ โดยเด็ดขาด และเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ โดยมีรูปแบบและกระบวนการ คือทำการสื่อสารกับบุคคลอื่นปรโตโฆสะ ทำการสื่อสารกับตนเองโยนิโสมนสิการ ทำการสื่อสารตามแนวทางประพฤติปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทำให้ผู้รับสารเกิดปัญญา ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในส่วนตัว และผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม

องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและแนวทางปฏิบัติด้านการสื่อสารเชิงพุทธที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมที่สังเคราะห์ได้จากการศึกษา มีหลักการและแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ คือ สื่อสารด้วยสติ บนพื้นฐานของความเข้าใจและเคารพในตนเองและผู้อื่น บนหลักการของเหตุและผลตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดปัญญา สร้างสรรค์ และนำไปสู่การกระทำที่ดีงามทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การสื่อสารเชิงพุทธนี้เป็นดังเช่นมรรควิธีที่เป็นเหตุนำไปสู่ผล คือ การเปลี่ยนแปลงสังคมในทางที่เป็นประโยชน์สุข โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เริ่มจากภายในตนเองของบุคคล แล้วกระจายไปสู่สังคม

สอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุภางคพิมพ์ คล้ายธานี** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า^{๑๕}

๑. สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารประเด็นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อต่างๆ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่านสื่อ วิทญ์ อยู่ในระดับ ปานกลาง ปัจจุบันช่องทางในการสื่อสารเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาของสังคมไทย อยู่ในระดับมาก การสื่อสารของผู้นำเป็นสาเหตุของพัฒนาสถานการศึกษาเหล่านั้น อยู่ในระดับมาก พระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสื่อสารของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก และประเด็นข้ออื่นๆ การได้รับความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำในการสื่อสารผ่าน

^{๑๔}ทัศนีย์ เจนวนิธิสุข, “การสื่อสารเชิงพุทธกับการเปลี่ยนแปลงสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๕}สุภางคพิมพ์ คล้ายธานี, “การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามแนวทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

สื่อ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตอยู่ในระดับมาก ดังนั้น สภาพทั่วไปของการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหาร จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในองค์กรผ่านสื่อต่างๆ ด้วยเทคโนโลยีดังกล่าวเป็นช่องทางประโยชน์ต่อการพัฒนาเมื่อบุคคลทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ความต้องการ และทัศนคติอย่างเดียวกันให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ภาวะผู้นำทางการสื่อสารมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้าน (๑) ความสามารถในการส่งสาร (๒) ความสามารถในการรับสาร และ (๓) ความสามารถในการตอบสนอง ภาวะผู้นำทางการสื่อสารที่จะเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารควรยึดถือหรือประยุกต์ใช้หลักสัจจวาทีหรือการพูดความจริงมาเป็นอันดับแรก ส่วนลำดับที่รองลงมานอกจากจะพูดแต่ความจริงแล้ว ผู้บริหารจะต้องพูดในสิ่งที่เป็นจริงหรือพูดอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริง พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์หรือก่อประโยชน์ ไม่ใช่การพูดไร้สาระ ขณะเดียวกันก็ต้องพึงระวังว่าจะต้องพูดด้วยความเป็นธรรมโดยอยู่บนบรรทัดฐานแห่งจรรยาบรรณ และสิ่งที่ไม่ควรละเลยก็คือการพูดที่ต้องอาศัยจังหวะเวลาหรือกาลเทศะที่เหมาะสมจึงจะทำให้ทักษะทางการสื่อสารประสิทธิผลและมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นที่ยอมรับมากขึ้น

๓. การพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารของผู้บริหารตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยโดยการสังเคราะห์ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในการสื่อสารตามรูปแบบการสังเคราะห์ประกอบด้วย ๓ ด้าน (๑) ความสามารถในการส่งสาร ประกอบด้วยเป็นผู้ส่งสารที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี ความสุภาพ ความมีมารยาทในการสื่อสาร มีคุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณ (๒) ความสามารถในการรับสาร ประกอบด้วย มีโลกทัศน์กว้างไกล รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความบริสุทธิ์ใจ ยอมรับสิ่งที่เป็นจริง และ (๓) ความสามารถในการตอบสนอง ประกอบด้วยมีน้ำใจเสียสละเพื่อส่วนรวม สื่อสารได้กับทุกระดับ ไม่เลือกปฏิบัติ และสุดท้ายการสื่อสารสามารถนำไปปฏิบัติได้

สำหรับด้านการควบคุม เมื่อพระสังฆาธิการมีหน้าที่กำกับดูแลการบรรยายธรรมทางสถานีวิฑูรกระจายเสียง และสถานีวิฑูรโทรทัศน์ ให้ดำเนินไปถูกต้องตามกฎระเบียบ มีบทบาทในการกำหนดให้ผู้ดำเนินการเผยแพร่ที่ขอจัดงานประจำปีที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ให้นำเสนอบัญชีรายรับและรายจ่าย ให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ ควบคุมดูแลการเผยแพร่ของพระสงฆ์ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม และกฎระเบียบของคณะสงฆ์ เพื่อสร้างประโยชน์แก่สังคมด้วยความรับผิดชอบ กำกับดูแลการเผยแพร่ที่ผิดกฎระเบียบขององค์กรคณะสงฆ์ด้วยการขอกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ดำเนินคดีกับกลุ่มมิจฉาชีพอย่างเป็นทางการ ดำเนินการพิจารณาความดี ความชอบ ด้วยการแต่งตั้ง และการถอดถอนพระสงฆ์ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเผยแผ่อย่างถูกต้องตามระเบียบปฏิบัติ จึงเป็นเหตุผลให้กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นด้านการควบคุมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย สรุปข้อเสนอแนะการบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ของคณะสงฆ์จังหวัดนนทบุรี โดยผู้วิจัยสามารถสรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. การวางแผนเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่เป็นคณะบุคคล ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดนนทบุรีทั้งระยะสั้น ระยะยาว

๒. พระสังฆาธิการเป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อการจัดการเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่สนับสนุนการฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

๓. พระสังฆาธิการ ส่งเสริมแนวทางกำกับดูแลการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการ ด้วยการชี้ทางออก บอกทางถูก ปลูกความถูกต้อง

๔. พระสังฆาธิการ การประสานงานเชิญชวนประชาชนเข้าวัดฟังธรรมะ และปฏิบัติธรรม ส่งเสริมวัดให้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ มีทำบุญสะเดาะเคราะห์ ปลอยนรก ปลอยปลาเป็นต้น

๕. พระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลการเผยแผ่ของคณะสงฆ์ให้ตั้งอยู่กฎระเบียบ พิจารณาความดีความชอบแก่บุคลากรผู้ทำคุณประโยชน์ด้วยการเผยแผ่ดีเด่นประจำจังหวัดนนทบุรีทุกปี

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. การวางแผนเชิงกลยุทธ์ด้วยการเปิดโอกาสให้คณะสงฆ์ ประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๒. พระสังฆาธิการมีบทบาทสำคัญในการจัดการคณะสงฆ์ให้มีความยืดหยุ่นในยุคโลกาภิวัตน์ จัดรูปแบบการเผยแผ่ทั้งเชิงรุกและเชิงรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย

๓. พระสังฆาธิการ มีหน้าที่ในการบังคับบัญชาสั่งการให้บุคลากรทุกฝ่ายปฏิบัติหน้าที่การกำกับดูแลงานวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. การประสานงานเพื่อติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอรับความอุปถัมภ์เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์

๕. พระสังฆาธิการ ควบคุมการจัดงานประจำปี กำหนดให้จัดทำบัญชีรายรับ และรายจ่าย ให้ถูกต้องตามกฎระเบียบ กำกับดูแลการบรรยายธรรม ทางวิทยุ โทรทัศน์ ให้ดำเนินไปถูกต้องตามกฎระเบียบ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ก็ควรจะทำการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

เรื่อง “การบริหารการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามหลักธรรมาภิบาล” โดยการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และปัญหาอุปสรรค ในการจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ครั้งต่อไป

เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์” เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงครั้งต่อไป

เรื่อง “การบริหารการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในยุคโลกาภิวัตน์” ตามหลักพุทธธรรม ข้อใดข้อหนึ่ง ในพื้นที่จังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เพื่อส่งเสริมการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อติดตามผลการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์